

Ludvig Mosbæks ”Erindringer fra min tidligste barndom”

Overskriften er for så vidt misvisende, idet forfatteren går langt videre end barndommen, men det har vel fra starten været hans hensigt at skildre sin opvækst i Støvring. Det drejer sig om Ludvig Mosbæk, et navn der endnu kendes i byen i form af et gadenavn. Han er født i Oue i 1855 som søn af skolelærer Jens Mosbæk og Ane Kirstine Pedersdatter, der kort efter flyttede til Støvring, hvor Jens Mosbæk fungerede som lærer fra 1861 til 1885. Her fik han sin barndom og ungdom inden han rejste til USA.

I 1936 nedskrev han sine erindringer, og disse er nu kommet til Lokalhistorisk Arkiv. Da de er af lokal interesse og beskriver vores egn for over 100 år siden, har jeg besluttet at offentliggøre dem. Ikke mindst for beboere i Støvring by må de være af interesse. Eftersom Ludvig Mosbæk var en ældre herre, da han besluttede sig til at skrive, og han desuden havde tilbragt det meste af sin tid i staterne, så har jeg været nødt til at rette i manuskriptet, hvor det har været nødvendigt af hensyn til forståelsen. Enhver, der læser Ludvig Mosbæks erindringer vil forstå, hvor stor betydning det har for et lokalhistorisk arkiv at have den slags stof liggende på sine hylder, hvorfor det følgende skal opfattes som en opfordring til andre nulevende om at sætte sig hen og skrive ned, til glæde for eftertiden.

I juli 1938 døde Ludvig Mosbæk, 83 år gammel, og blev begravet nær hjemmet i Askov, Minnesota.

Poul Christensen, 1990

Erindringer fra min tidligste barndom

Skrevet 1935-1936 af Ludvig Mosbæk



Støvring gl. Skole, bygget 1742. Til venstre i billedet lærer Jens Mosbæk og hustru – Ludvigs forældre. De øvrige personer ved vi ikke, hvem er

Tidligste erindringer

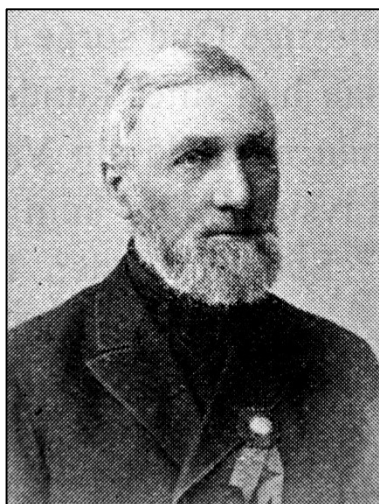
Jeg synes jeg kan huske da mine forældre flyttede fra Kielstrup til Støvring, jeg var da 2 år. Det passer vel næppe.

Jeg gennemgik en hel del sygdomme i min tidlige barndom, en af de alvorligste var gastrisk feber [tyfus]. Min broder Hans døde af denne sygdom, og doktoren sagde, jeg ville følge ham snart. Fader gik så til en

doktor Zimmerman i Aalborg, som gav ham igler med hjem. Resultatet blev, at jeg nægtede at følge min broder i graven den gang.

Tugt og opdragelse

Jeg må have haft et overmål af kræfter og virkelyst. Jeg kom jævnligt udenfor tøjrslaget og fik min velfortjente løn derfor i form af ørefigner og anden gangbar anerkendt mønt. Jeg husker således endnu en gang, at fader sagde til mig: ”Du skal blive her i haven, du må ikke gå andetsteds hen”. Kort efter kom fader ud og så, at jeg var ovre hos naboen Hede-Niels. Fader vinkede, og jeg kom løbende hjem. ”Havde jeg ikke sagt, at du ikke måtte gå bort”, sagde fader.



Jens Mosbæk – Ludvigs far

”Jo, men Niels vinkede efter mig”. Min hukommelse måtte være meget dårlig, men også en dårlig hukommelse kan have sine gode sider. Jeg har aldrig båret nag, jeg har altid kunnet glemme personlige fornærmelser og forurettelser (tror jeg da). Det faldt mig aldrig ind, at jeg skete uret, når jeg fik betaling for mine gale streger, skønt dette gentog sig omtrent hver dag. Fader var af den gamle skole, som dengang begejstrede sang ”På Tave-Bondes Ager”, hvori fremkommer en linje: ”Nu tugter man pilte til lærde mænd i Aars”. Jeg var den førstefødte og skulle blive ”perfekt”. Disse daglige retsforfølgelser gik moder nær til hjerte, og hun gik så til Katvad, hvor Jens Vinther og kone Ane Sophie havde mistet deres eneste søn kort i forvejen og spurgte om de ikke ville tage mig i tjeneste som flyttedreng. Dette blev ordnet, og jeg flyttede i tjeneste i april 1862, da jeg var 7 år. jeg fik en bronelsvest i løn det første år.

Jeg tjente der i otte somre. Det gik med liv og lyst fra 4 om morgenen til 10 aften i bare fødder og mestendels i fuldt løb, fra marts-april til midt i november. Det udviklede musklerne, lungerne og kræfterne. Jeg fik en særlig god behandling i enhver henseende, hjemmet der blev mit andet hjem, og jeg var der gerne hver jul. Det nærmeste jeg kom til korporlig revselse i disse otte somre, var en gang jeg havde forsømt at lære min lektie. Vi gik nemlig i skole en halv dag hver uge om sommeren i disse gode gamle dage.

Senere fandt fader sikkert af erfaringens vej, at solen var stærkere end nordenvinden. Disse otte somre i frisk luft i mark og eng, fuldt optaget fra morgen til aften, levned ingen tid til udskejelser. Jeg beklager vor nutids ungdom her i Amerika, hvor de er bunden til skolebænken til de er 16 – 18 år, men mest dog de børn, hvis forældre bor i de større byer og derfor ikke kan give børnene fysisk arbejde og dermed et sundt afløb for det overmål af kræfterne i udvikling, som er ethvert barns naturlige og retmæssige arv.

Jeg levede et rigt liv i naturen i disse otte somre, jeg beundrede det rige flor af ville stedmoderblomster, der dækkede landjorden om foråret. Jeg plantede stiklinger af poppel og pil på grøftkanterne, jeg havde set fader pode kviste i gamle ville æbletræer. Det måtte jeg også prøve. Jeg podede en æblekvist i en gammel røn og fik den virkelig til at gro. Det var en begivenhed, hver middag måtte jeg jo op i den gamle røn og undersøge, hvordan æblekvisten voksede fast, og det endte da med, at jeg kom for uheld og fik den brækket af. Jeg var den gang ni år.

Krigen 1864

Det var i 1864 da jeg var ni år jeg husker så tydeligt, da fader en morgen i skolen fortalte os, at nu var krigen brudt ud, det var ligesom en sky gik for solen. Så husker jeg den dag, tyskerne kom sydfra ad landevejen, bajonetterne glimtede i solen. Da ønskede jeg, at jeg var fjorten år og at Holger Danske ville komme og sætte sig i spidsen for de fjorten års drenge og drive tyskerne hjem. Jeg var i nordmarken med fårene den dag, og jeg havde nogle personlige ejendele en kniv, en boldt osv. Disse skulle tyskerne ikke have, så jeg lagde dem under en sten i marken. Hen mod aften kom jeg hjem med fårene. Tyskerne havde lejret sig syd for Støvring og ordrede folk til at levere halm til barakkerne. Da jeg kom nær hjem til gården, kom to tyskere, den ene stillede sig op ad væggen under loftlugen i rollingen, den anden kravlede op på hans skulder og krøb ind ad lugen. De truede ad mig med hånden, så jeg holdt mig tilbage til de var gået. Da jeg havde fået fårene ind, skulle jeg som sædvanlig have ænderne

hjem. Da jeg kom til andedammen, fandt jeg hovederne liggende ved kanten, men ænderne var forsvundet.

Jeg var med i fireogtres! Lidt senere på sommeren, da får og køer var tøjret, var jeg ude at flytte fårene, da lige på en gang sværmede det med tyske infanterister og blå husarer, to og to spredt over hele marken på begge sider af landevejen. Jeg så da tolv danske dragoner holde på landevejen nord for Katvad. Tyskerne knaldede løs, og jeg smed træskoene og løb hjem. Da jeg kom ind ad gårdsledet, holdt der to husarer foran Ane Sophie. De ville vide, om der var danske skjult i gården. Nu vil jeg nok have lov at spørge, om der er nogen der tvivler om, at jeg var med i fireogtres? Det var samme dag som slaget ved Lundby.

Huen af for autoriteterne?

Jeg har et minde, vistnok fra foråret 1863, altså det andet år jeg tjente i Katvad. Jeg gik med fårene øst for landevejen - og filosoferede. Jeg sagde til mig selv, at selv om præsten kom gående forbi ad landevejen, så ville jeg ikke tage huen af for ham. Hvor jeg havde fået den ide fra, har jeg ingen anelse om, men jeg har alle dage til den dag i dag ikke været glad ved at tage huen underdanigst af for nogen, at jeg skyldte dem en anerkendelse af, at de stod over mig.



Støvring ca. 1880

A: Katvadgård

B: Skolen

C: Vandmøllen

Flyttedreng på Katvad

Når jeg nu tænker tilbage på de mange år og minderne fra min ungdom, så er jeg ikke i tvivl om, at der har siddet en rebel i mig lige fra min første ungdom. Dette vil fremgå af flere træk, som jeg må nævne senere. Havde min karakter kommen til udvikling under ugunstige omgivelser, var jeg mulig bleven en succesfuld forbryder eller måske en diktator a la Hitler i mine omgivelser. Spiren til sådant er jo vist i de fleste, jeg har ikke fået disse helt udryddet endnu trods det, at jeg har bekæmpet dem i næsten fire snese år. Denne diktator eller herskerspire gav sig tilkende i min omgang med køer og får.

Vi havde 12 køer i Katvad, dem trak jeg ud i marken morgen og middag og tilbage to gange daglig. Det var især når der var bissevejr, jeg ret kom i mit es. Jeg havde en god pisk, og den kendte køerne, og når jeg kobled dem sammen i to sektioner, og naturen gik over optugtelsen hos de yngre køer, og jeg talte til den hjælmede ko om at være rolig, og hun ikke straks lød kommandoen, så fik hun et velrettet snært af pishen, så hårene røg, og når dette havde gentaget sig nogle gange, så lærte den hjælmede, at det betalte sig bedst at lyde.

Når så om efteråret får og køer blev sluppet løs, og unghøvderne kom hjem fra engen, så var der jo hos disse et overmål af ungdommelig livskraft og lyst til at gøre krumspring og løbe udenfor de grænser, der var afstukket. Det tog altid flere dages hårdt arbejde og kapløb, inden jeg fik dem dreseret til at forstå, når jeg råbte "herom", så var det en befaling, der måtte lydes eller tage konsekvenserne. Hvad kunne jeg ikke have bragt det til som en Hitler?

I skole hos far Jens Mosbæk

Jeg var altid fuld af spilopper i skolen akkurat som ungvæget om efteråret, aldrig så snart fader vendte mig ryggen eller gik ud af skolen. Jeg mindes således en dag, fader var gået udenfor, og lærer Niels Frederiksens kone fra Gravlev åbnede døren og spurgte om fader. Hun havde briller, hvilket var noget ualmindeligt i disse dage. Jeg op på bænken og pegede hen mod døren og sagde: ”Se den med øjnene”. Fader kom i det samme, og jeg fik min betaling. Dette vil sikkert gartner J. K. Kristensens kone i Dons og nogle få flere endnu levende skolekammerater kunne huske. De senere år i skolen fik jeg aldrig smæk, hvad enten det så var fordi jeg havde lært, hvor mine grænser var, eller fader havde fundet en bedre måde end tampen, måske begge dele. Vi havde det godt i skolen hos fader. Han var god til at fortælle for os, og når vi havde gjort det rigtig godt i et eller andet fag, så fik vi en historie.

Sang og lægprædikanter

Skolen havde ingen sangbøger den gang. Fader spillede violin og lærte os mange sange, som han fik fat på her og der af den tids digtere. Vi fik så syet sammen en lille bog på 6 gange 10 tommer af hvide blade. Så dikterede han, og vi skrev sangen af og lavede et register bag i. På den måde fik vi en hel samling af gode sange (jeg har min sangbog endnu), som vi så sang mellem timerne. Vi fik ofte lov til selv at foreslå, hvad vi helst ville synge. Vi sang meget i Støvring Skole i tresserne, folkeånden var ved at vågne og røre sig, hvilket også gav sig udslag i kristelig henseende. Lægprædikanter kom jævnlig og holdt møder i Støvring, særlig mindes jeg Peter Larsen Skræppenborg fra Dons og Jens Jørgensen fra Bjerget ved Åle. De stoppede i Støvring på deres rundrejser i det nordlige Jylland. Så måtte vi drenge ud med budstikken, at nu var Peter Larsen kommen, og der skulle være møde om aftenen. Folk strømmede til i store skarer og de bragte deres tællelys eller væger, så de kunne synge med fra salmebogen. Jeg kan se endnu, hvor stuvende fuldt rummet var, og luften så kvælende tæt, at vægerne næppe kunne brænde.



Buderup Kirke

Jeg husker engang, at Peter Larsen og Jens Jørgensen under en sådan rundrejse blev arresteret og sat i fængsel, vistnok i Vestjylland, fordi de holdt kristelige møder. Loven hjemlede præsterne eneret til at forkynde kristendommen. Det var jo nærmest præsterne, der forfulgte disse lægprædikanter, og denne forfølgelse førte selvfølgelig til så meget større tilslutning. Dette minder mig om, da Jacobsen holdt sin tiltrædelsesprædiken i Buderup kirke at han

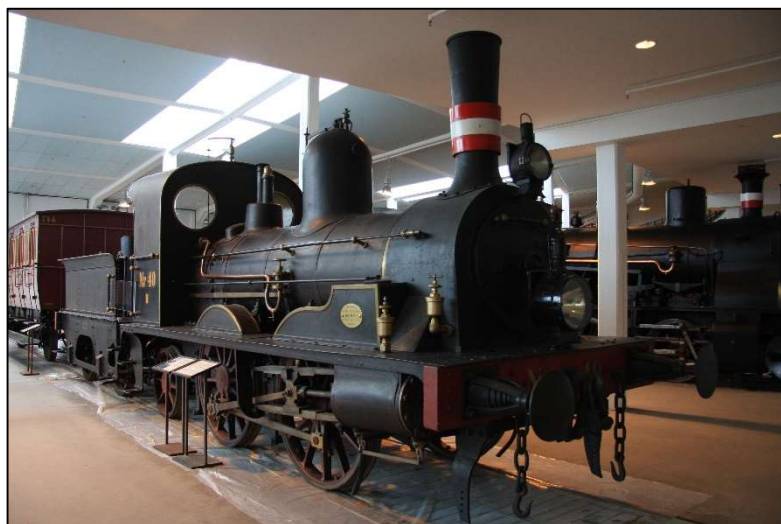
på prædikestolen sagde: ”Jeg er af Gud og Kongen kaldet til at Være denne menigheds sjælesørger”. Da sagde jeg til mig selv, at der havde vi jo så assureret i en statsgaranteret og statskontrolleret forsikringsanstalt, indenfor hvilken man altså ganske trygt skulle kunne lægge sig til at sove. Et andet billede viser sig i min erindring. Det var en gang, vi havde bispevisitats, og ungdommen stod på kirkegulvet. Biskoppen vandrede op og ned mellem rækkerne, han prøvede på at få disse unge til at forstå, hvor godt det var for dem, at de voksede op i et kristent samfund i modsætning til hedningerne. Han sluttede med at sige: ”Ja, de stakkels hedninger, der er fordømt”. Det var så vidt jeg husker en biskop Svane.

På marked

Sommerens højtid var det årlige pinsemarked i Aalborg. Et år var jeg blevet særlig velhavende, jeg havde fået samlet to mark lig 66 øre. Så skulle jeg først købe et halstørklæde, og så kunne jeg rutte med resten som jeg ville. Jeg kørte på gyngerne, jeg købte markedsgaver til dem, der ikke var med. En anden gang var jeg til efterårsmarked i Aalborg. Jeg hjalp Jens Vinter at drive en flok lam til marked. Efter at disse var afhændet, måtte jeg more mig. Først en ridetur på gyngen (karussellen), og så fik jeg øje på sådanne pæne æbler, som en kone solgte. Jeg betragtede dem længe på afstand, endelig fik jeg mod til at spørge om prisen, og slog handel. I det samme kom en Aalborgdreng og købte æbler, et af disse trillede fra ham hen ad jorden. ”Det kan du tage”, sagde han til mig. Jeg vendte ham ryggen og gik, jeg ville nok ikke bøje min ryg for en Aalborgdrengs æble.

Flyttedreng

Det var jo, som jeg før har nævnt, fra fire morgen til ti aften. Det kneb jo med at få øjnene op. Jeg måtte rundt i de bare fødder i duggen og flytte fårene, mens konen og pigerne malkede og karlene gjorde rent i stalden, striglede hestene og i høstens tid sleb leerne. Når jeg havde flyttet fårene, trak jeg køerne ud og fæstede dem på rad i græsmarken. Det slog næsten aldrig fejl, at jeg fandt en eller flere firkløver hver morgen. Jeg ledte aldrig efter dem, jeg tager dette som et bevis på, at jeg havde gode øjne og var agtpågivende. Det var jo anset for at bringe lykke at finde firkløver. Jeg har fundet femkløver i snesevis, det højeste antal blade på en kløverstængel jeg har fundet var ni. Når så køerne var sat ud spiste jeg davre. Så skulle ungkvæg flyttes, så køerne. Dernæst skulle fårene trækkes hjem at vandes og malkes. Der blev nogle gode oste, når fåremælken kom med. Dernæst skulle køerne hjem og malkes, hvis de ikke havde bisset i forvejen. Efter middagsmaden var der almindeligt hvil til klokken 2. Jeg var da travlt beskæftiget med at efterse min podning i den gamle røn eller når stikkelsbærrene begyndte at modnes de små på størrelse med ærter. Så plukkede jeg luen fuld, og lagde mig under det gamle æbletræ og spiste, til andre tider læste jeg historier om middagen. Jeg husker, at jeg læste bibelhistorier med stor interesse og levede med i fantasien. Så klokken 2 skulle køerne igen ud, og den samme rundtur med flytning osv. Og, køerne trækkes hjem for natten.



Lokomotiv af samme type som det, der trak toget ved indvielsen af jernbanen mellem Randers og Aalborg 1869

Den jyske Jernbane

Jeg mindes, at der kom en masse arbejdere. De fik lov at sove i udhuse, og hvor der kunne findes plads. De flyttede jord på trillebør i lange rækker nord for Støvring, altså på Katvads marker, hvorimod syd for Støvring blev jorden flyttet på tipvogne og dumpet på engen udover Lindenberg Å. Det hændte undertiden, at hvad der var fyldt op om dagen, var forsvundet næste morgen med tipvognskinner og alt. Engjorden eller tørvejorden

blev presset ud til begge sider. Så kom endelig den store dag, da banen skulle åbnes. Jeg var ude at flytte fårene syd for gården. Jeg så en række vogne komme kørende syd fra og holdt ved stationen. Det røgte vældigt af en skorsten. Lidt efter hørte jeg en klokke ringe, og så fløjtede det og røgen væltede ud af denne skorsten, meget værre end da toget kom til stationen, og så begyndte denne lange række af vogne at glide hen mod mig (banen har nemlig en

krumning), så jeg fandt det rådeligst at rykke mig lidt vestpå. Det så lidt betænkeligt ud til at begynde med, men frygten gik snart over, toget holdt sig på skinnerne. Så havde jeg set dette og var så meget klogere.

Kongen kommer

Det må have været 1863 eller 62, for det var Frederik VII. Han kom nordfra. Mænd og karle red ham i møde. Hele optoget holdt i Støvring Kro. Der var mange med trekantede hatte og brogede snøre på kryds og tværs mellem skinnende knapper og vajende fjer. Vi drenge spekulerede på, hvilken der nu kunne være kongen. Det blev vi så omsider klog på, der blev jo holdt taler og sunget, og så kaldte kongen på Chr. Bæk. Han ville vide, hvorfor han var bleven Dannebrogsmænd. Jo, det var jo da fra krigen. Bataljonen havde fået lov at stemme om, hvem de syntes havde fortjent denne udmærkelse, og på den måde fik han korset. Det var jo en mere end almindelig højtidsdag i Støvring, og den skulle jo fejres med noget ekstra. Nogle tog et ekstra glas på kroen og en flok af vi drenge fik fat i en cigar og kom hen østen for krohaven og røg cigaren, den gik på omgang. Da vi var færdig med den gennede vi en flok Volsted-drenge hjem, og så skulle køerne jo flyttes. Vi var imidlertid ikke færdig med festlighederne. Der vankede chokolade hjemme i Katvad, og aldrig så snart jeg havde drukket min portion, fik jeg mavekrampe og brækkede mig, så det flød over alle grænser. Det var efterspillet fra cigaren, røgen kunne ikke forliges med chokoladen, og da røgen var først inde måtte chokoladen ud, og så måtte jeg jo gå til bekendelse at jeg havde røget.

Leg og kammerater

Skolens nærmeste nabo var Hi-Johan's. Jeg besøgte jævnlig deres to små piger Line og Mari. Line var på alder med mig, vi gik til præst sammen. Jeg kunne få disse to piger til at le bare ved at pege en finger efter dem og forestille, at jeg ville kildre dem. Der kom af og til nogle komiantspillere til Støvring, Søren Gylling. De kunne få dukker til at klavre op og ned ad de bare vægge, det var ikke til at forstå hvordan dette kunne hænge sammen. Disse forestillinger blev holdt i Hi-Johan's stu'stow. Der blev fortalt, at nogle havde set Søren Gyllings kone ryge tobak af en lang pibe. Dette var jo noget ganske forskrækkeligt og uhørt, men de var jo da heller ikke almindelige mennesker sådan nogle komiantspillere. Smæ-Niels, Fransis-Anjes og Hi-Niels var mine legekammerater. De to første var et år eller to ældre end mig, vi skulle jo af og til agere ældre folk.

Vi havde jo hørt fortælle om en og anden havde været oppe at slås og at de smed frakken først, så en dag blev Anjes og Hi-Niels enige om at vi skulle op å slås, de skulle så først hjem efter frakken, for de kunne jo ikke smide den når de ikke havde den på. Da jeg så de to drabelige helte komme anstigende og smide frakkerne, tog jeg til bens ind gennem skolens have-låge. Hi-Niels tog en sten og sendte mig til afsked. Spillede bold om middagen. Langbold var den almindelige sport for skolebørnene. Spillerne blev delt i to hold, og de mindre dygtige fik lov at være med for 0 (nol).

Vinter og sne

Når der var sne og is, var det jo skøjteløb og slæder. Vi havde i min ungdom megen frost og sne, der føg i store driver med nordøst vind. Driverne ofte så høje som husene. Der var jo dejlig slædefart, når først vi kom op på toppen af disse driver, men sneen gav jo en masse extra arbejde. Gårdene måtte sende to (i reglen en karl og en pige) og husmændene en efter ordre fra snefogeden, ofte uge efter uge. Diligencen (posten) skulle jo føres igennem. Det var altså brødløst arbejde, jeg hørte aldrig nogen kny eller kritisere denne ordning. Når jeg tænker tilbage på disse vintre, synes jeg at huske, at en snestorm i reglen varede tre dage. Det var ingen spøg at komme ud, jeg husker den vinter da Borup gik vild fra kroen til møllen (Vandmøllen). Man fandt ham om foråret ude i Sørup Hede, han var snublet i en hulvej. Når det var snefog kom der jo kun de allernærmeste boende børn.

Vinter i skolen

Sådanne dage havde vi det rigtig hyggelig i skolen, så var det mest sang og historier. Der var jo nogle børn ude fra Nordheden og fra Mastrup Hede, der havde næsten en dansk mil at gå til skole. Det var jo altid i træsko, og de blev jo fulde af sne. Det blev jo så banket af på gulvet i skolestuen, og når det så tøde op, blev der jo en damp. Det tog jo på fader, han blev hæs, fik katar og måtte holde hjælpelærer i flere år. Han havde jo fra 80 til 100 børn i to klasser. Nogle af os var særligt dygtige både i regning, geografi, i skønskrivning og stil. Mine søskende og de fleste af skolebørnene skrev en god hånd, kuns jeg kunne ikke magte dette fag, det skulle gå hurtigt så fik jeg jo tilhold om at skrive langsomt. Det kunne jeg ikke; så passede jeg på, når fader vendte ryggen til. Så holdt jeg stille for ikke at blive for tidlig færdig, for så vankede der tilgift. Jeg fik aldrig en pæn håndskrift, derimod var jeg nummer et til at skrive stil og skrive historier når vi fik et emne. Det er næsten ikke til at forstå, at vi i 14-års alderen havde fået så mange kundskaber og færdigheder, efter det antal fader havde at tilse.

Skoleliv og hjemmeliv med mad og drikke

Så om lørdagen skulle skolegulvet fejers efter skoletid. Det var jo et særligt eftersøgt privilegium, hvem der måtte blive og feje, så blev der jo en leg også i tilgift. ”Må a ha lov å go uj å fo nøj å drek”, lød det så pludseligt midt i timen, og når så den første havde fået lov, så gik det som der siges når et får løber til vands, så løber de alle, og det var ikke sjældent, at der var over en snes inde hos moder og fik ø1. Der var jo ikke tale om at drikke vand. Det lettede jo vældigt t øltønden, inden sådan en flok fik slukket tørsten. Kaffen havde vi i reglen ikke råd til i Støvring Skole. Lønnen var lille, og vi var jo mange søskende. Det var kun ved særlig højtidelige lejligheder, moder brændte rug, som så blev malet og deraf lavet kaffe. I smørret blev der blandet revne gulerødder, for at få det til at slå til. Det var jo øllebrød om morgenen, grød om middagen og kartofler om aftenen med tyk meldyppelse. Det var jo en hel begivenhed, når der skulle bages, så skulle ovnen jo varmes op enten med lyng eller også med skudtørv. Disse skudtørv skulle jo sættes op meget kunstfærdigt med åbninger, så der kunne komme ild i hele ovnen på en gang, og den sorte mand skulle jo gennes ud. Så var ovnen passende, så blev grovbrødene skudt ind på en langskaftet skåde (skydsel, brødstage eller brødspade) og derefter finbrød eller sigtebrød og til sidst nogle vakker (kage/brød formet som en and), så vi børn kunne få en vak hver og så en knald ost, mens de var varme.

Jul og højtider

Det var noget der smagte, men det allerbedste var jo, når der bagtes til jul. Så kom pebernødderne ind i ovnen, når brødet var taget ud. Dem fik vi børn så lov at tage ud, når de var færdige, men mangan en håndfuld nødder gik jo i munden, inden vi kom ud med poserne fulde. Der skulle jo mange til så stor en flok. Reglen var en kopfuld juleaften en anden kopfuld eller pægl Stafens-morgen [2. juledag], en nytårsaften og en Helligtrekonger aften, og hvor vi kom i julebesøg hos naboer og venner var det også en pægl nødder, så vi blev helt velhavende, den, der var anlagt for at spare. Vi kunne således have nødder lige til fastelavn, ja så galt til påske, og derfor sang vi jo også ved juletræet, at julen varer ved til påske. Ja det var jo noget af det mest vidunderlige, da fader første gang lavede juletræ for børnene, noget så strålende havde vi jo ikke tænkt kunne laves.

Så var det jo i reglen efter Helligtrekongersdag, at stjernemændene kom rundt. Det var en stor papirstjerne, der kunne drejes rundt. Inde i stjernen på akslen var der et tændt lys, på stjernen var der klistret billeder, og så sang de julesalmer og særlige sange. Så fik de vist nok fire skilling og en dram og en tår øl, og så gik de videre til det næste hjem. Nogle af disse stjernefolk kunne holde det gående lige til fastelavn og samlede en køn skilling. Man var nøjsom i de dage, og disse stjernefolk var altid velkommen, da især af børnene. Det var en begivenhed, vi kendte jo ikke biograf eller lysbilleder, ikke at tale om et rigtigt teater.

Kildemarked i Skørping

Men så var der jo Sankt Hans kilden på Skørping Kirkegård, det var rigtignok noget, der var værd at være med til. Der kom jo folk kørende fra hele Jylland med syge og krøblinger for enten at drikke af vandet eller vaske et sygt barn, men det var jo ikke det, der interesserede vi børn. Det var blevet til et helt marked Sankt Hans marked der solgtes alle slags hjemmelavede varer og ikke mindst pottemagervarer, og blandt disse var der to ting, som vi børn fremfor alt måtte have: En pip i røv hest og en skvalderhøne. Jeg købte en skvalderhøne i Rebild Bakker i 1934 af en kone, som i hendes unge dage havde arbejdet for mig i Støvring Planteskole. Dette, at hun havde arbejdet for mig, fik jeg at vide på den måde, at jeg i tankeløshed gik uden at betale. Så kom jeg pludselig i tanker om, at jeg ikke havde betalt og fandt endelig det telt, hvor jeg havde købt. Jeg bebrejdede da konen, at hun havde ladet mig gå uden at betale. ”A hå jo arbejdet få dæ i tre oer i Støvring Planteskole, så a vil jo dat krøv dæ fo ti øre”.

Oplevelser – og modetøj

Fader sendte mig engang et ærinde til lære Balling i Rebild. Jeg fandt godt nok gennem skoven og kom til Rebild lige til middag. Vi fik øllebrød med fløde og sukker i, det har jeg aldrig kunnet glemme siden, hvor det smagte, sådan luksus havde vi jo ikke råd til i Støvring skole. Lærer Balling (Ordsprogs-Balling) kom ofte til Støvring. Han og fader spillede violin og sang og indøvede sange sammen. De har spillet mig i søvn mangen en aften. Jeg blev fotograferet, da jeg var ni år gammel. Jeg kom i den anledning i min bedste stads og fik en hvid krave om halsen. Dette er den eneste gang, jeg har haft en stivet hvid krave om min hals, jeg ved egentlig ikke hvorfor jeg ikke fulgte med tiden og moden, da jeg blev ældre. Jeg har en dunkel erindring om, at jeg mente, at hvis kraven skulle forestille at være part af skjorten, så burde hele skjorten være hvid og stivet. Et slips, som kaldes ”Humbug” har jeg heller aldrig haft på af samme grund tænker jeg. Der var noget i mig, der ikke kunne forliges med humbug, tænker jeg. Jeg har jo så af den grund af mange været anset for en særling, nogle har taget det for hovmod, at jeg ikke fulgte skik og brug.

Sidste tid på Katvad, og hvad så

Jeg har nævnt det før at Katvad blev mit andet hjem. Jeg blev aldrig misbrugt til arbejde over mine evner. Da jeg var en 12 - 13 år, fik jeg lov at binde op om høsten, rive op efter høvognen og putte negene ind gennem lugen i laden, når kornlæsset var væltet. Det var noget, der udviklede kræfterne og gav selvtillid. Når jeg så var færdig med min sommertjeneste og flyttede hjem, fulgte Jens Vinters datter, der var 7 år ældre end mig, mig et stykke på vej og græd, når vi sagde farvel til hinanden ved tjørnehækken. Vi kunne ellers nok skændes til daglig brug. Datteren Karen Marie havde været elev på Åle Pigeskole ved Horsens. Da hun kom hjem, fik jeg mange gode historier af hende og sange, f.eks. ”Længe nok har jeg bondepige været” osv.

Konfirmationen kom endelig, vi var 32 konfirmander. Hvad skulle jeg så være nu jeg var bleven voksen? Der var først tale om at jeg skulle i snedkerlære i Tolleruphus hos Onkel Hans Madsen og Niels Mosbæk. Fader havde jo særlig evner til at lave alt muligt i træ, men han var jo også særlig interesseret i plantning, podning, ja også i biavl. Jeg var interesseret i bier i en tidlig alder, Jeg havde bier til halvt stude og satte penge i sparekassen i Aalborg. De trak renter, jeg var jo godt på vej til at blive kapitalist, indtil jeg kom i gartnerlære. Så måtte de være til klæder og andet, og siden den tid har jeg aldrig haft penge på renter, jeg har derimod ofte lånt tusinder og betalt renter. Ja, det endte jo så med at jeg kom i gartnerlære på Moesgård hos gartner Lund. Det var den 1. november 1870, at jeg rejste med toget til Århus, hvor gartner Lund tog imod mig.

Læretid på Moesgård

Jeg begyndte altså min læretid 1870. Jeg husker, mit første arbejde var at brække bladene af et stykke hvidkål. Der var frost og rim på bladene, det var slet ikke så rart med de bare hænder,



Moesgård syd for Århus

men det faldt mig ikke et øjeblik ind at det kunne være anderledes. Jeg spiste på herregården sammen med folkene i borgerstuen, det var jo ikke altid den mest høviske tale der førtes der. Jeg sov i et lille kammer sammen med gartneren Karl bagved gartnerens to køer. Vi havde indgang gennem den lille stald, og en lille åben rende førte gennem vort sovekammer for afløb for den flydende gødning fra de to køer. Det blev så mit særlige faste arbejde at passe de to drivhuse gennem vinteren. Det var den hårdeste vinter i mange år. Jeg husker, det frøs 22 grader. Der kørtes med store læs over bælteerne, og fra Århus til Samsø. Jeg skulle holde varmen oppe på 20 - 22 grader i det hus, hvori vi dyrkede ananas, og det var ingen let arbejde. Jeg skulle først hugge brændslet i skov og have, udtynding, det var altså grønt og der var megen sne.

Ananashuset blev opvarmet ved en firkantet åben jernkedel, hvorfra der løb et jernrør rundt i huset og tilbage til kedlen. Vandet til denne kedel skulle jeg hente ved en dam og fiskedam nede i haven. Jeg bar det i to spande, og mine arme var ikke stærke nok til at holde spandene ud fra benene. Jeg have et par blanklæders halvstøvler, jeg spildte jo vand ned ad bukserne, det frøs jo til is, og når jeg trak af bukserne om aftenen eller morgenen, så kunne de stå ret op på gulvet til næste morgen jeg trak i dem igen. Jeg sagde om morgenen, det var jo således at jeg skulle holde varmen op i drivhuset, og i den koldeste tid måtte jeg sidde hele natten i en stue

ved siden af, hvor gartner Lund sov, imellem jeg gik min runde og fyrede i begge drivhusene, som lå nede i haven et godt stykke fra gartnerens hus. Det var jo altså en seksts til otte gange i løbet af natten, jeg gjorde min runde. Jeg skulle sidde i stuen ved siden af sovekammeret og læse. Når så bogen faldt på gulvet, så råbte gartneren: ”Nu sover du, dreng”. Når det så blev om ved klokken 5, fik jeg lov at gå i seng til jeg skulle op at spise davre på herregården og så begynde forfra. Det var hårdt at holde temperaturen i drivhusene denne kolde vinter.

Når jeg før sagde, at dette var den første vinter, er jeg ikke helt sikker på dette. Jeg var der i to år og det er muligt, at det var den anden vinter, der var så kold. Vi havde trælemme at skyde op over glasset om natten. Under tiden gled lemme lidt til side, og så gik der jo nogle ruder. Dem måtte jeg betale, men det værste arbejde var dog, når der en gang om måneden skulle skiftes garverbark i gruberne, hvor ananas stod i potter. Det tog fire år at avle en frugt af ananas i potter. Jeg husker, det blev sagt, at de kostede fem rigsdaler hver frugt. Ananas dyrkedes den gang kun to steder i Danmark, nemlig på Moesgård og så vidt jeg husker i Frederiksborg Slotshave. Det var hårdt arbejde, når potterne skulle flyttes, den gamle bark bæres ud og ny bark ind i 22 graders varme, når der var 22 graders kulde udenfor, og bladene på planterne var jo fulde af pigge, skarpe spidse pigge, så blodet løb i strømme.

Nu mens jeg er ved ananas må jeg hellere fortælle om mit møde med ananas i Chicago i 1891. Det var altså gamle bekjente. Jeg så dem hos frugthandlerne på gadehjørner. Jeg skelede lidt efter dem, mine tænder løb i vand, men jeg vidste jo de var fornemme, og jeg vovede ikke at spørge om prisen. Jeg vidste jo, de var værd fem rigsdaler stykket i Danmark, men langt om længe gik naturen over optugtelsen, og jeg spurgte om prisen, 10 cent! Ja, så måtte jeg jo have en med hjem, men hvor jeg blev skuffet da jeg skar den op og skulle rigtig til at nyde livet. De

var jo plukket grønne i Hawaii og modnet under rejsen i skibene. Det var ikke den aroma, som når de var modnet på planten i drivhuset eller nede på Hawaii.

Borgerstuen

Fra livet på herregården og borgerstuen husker jeg enkelte træk. Det var en dag at folkene om foråret var misfornøjet med kartoflerne. De var sparet for meget, tænker jeg, i alt fald de smed eller kastede kartoflerne på væggen i borgerstuen, så alle vægge var plasteret med kartofler. Nu og da skillingede karlene sammen til brændevin om aftenen, så måtte vi drenge løbe til nærmeste by efter brændevinen. Så hændte det en gang, at jeg havde hentet brændevin og var så gået ned i haven, jeg ville ikke have noget. Så sendte de et par ned at hente mig, jeg skulle jo have en dram for min ulejlighed. Jeg gemte mig i haven, så de fandt mig ikke, og siden ville jeg ikke hente brændevin. Jeg havde ikke noget imod at løbe deres ærinder, men når dette ikke var nok, så kunne de selv gå. Jeg ville være fri for deres overhæng. Så skulle karlene jo prøve på at få løjer med drengene. De fik stalddrengen pudset på mig, vi skulle slås. Stalddrengen kunne længe ikke få mig gjort gal, jeg ville ikke slås. Endelig blev han mig for nærgående, så jeg kom i kog. Så langede jeg ham et par på skallen og så løb jeg. Dagen efter kom stalddrengen ned i haven og sagde: ”Det var jo dumt, hvorfor skulle vi slås for at more karlene. Dette skulle de ikke få os til en anden gang”!

Vi spiste ved to borde. Ved det lange bord sad karlene, forkarlen for bordenden, og ved et mindre bord sad drengene og vogterne osv. Min plads var ved hjørnet af det lille bord ved en dør, der førte ud til en mindre stue, hvor forvalteren, landvæsenselever osv. spiste. Om lørdagen fik vi altid kærnemælksvælling og pandekager. 1½ pandekage til hver på det bare bord. Vi fik ingen sukker eller sirup, men dem i det lille rum fik både sukker og sirup. De var i reglen færdige med at spise før os, og så snart disse var ude af døren sprang vi på nakken af hinanden ind for at grabbe levningerne af pandekager med sukker eller en skefuld af vælling med sirup. Jeg sad jo lige ved døren og havde altså et fortrin at kunne smutte først ind, hvis ikke en af de større og stærkere karle fik mig i nakken før jeg fik grams.

Så husker jeg en gang vi fik kaffe. Vi fik kaffe tre gange om året. Jeg husker ikke bestemt, om vi fik brændevin en eller to gange om året. Det var vist da vi havde indhøstet, at vi fik hver en halv pægl brændevin. Jeg husker, at jeg smagte til mosten, og efter nogen tids forløb efter at mejerspigerne var kommen over i borgerstuen, at de blev enige om at vi skulle allesammen ud at spadserere, og vejen gik jo ad Fulden til, for der kunne fås brændevin. I samme øjeblik at jeg kom ud i frisk luft, må det have løbet rundt for mig. Jeg husker ikke noget indtil jeg næste morgen vågnede i min seng, men de fortalte mig bagefter, at ligesom vi gik allerbedst på vej til Fulden, så stak jeg i rend tværs over mark og alt, og de så mig ikke før næste morgen ved davren, hvor jeg måtte tåle nogle drillerier.

Frugt og grønhandel

Da sommeren kom skulle gartnerkarlen køre til Århus med grønt og frugt, men han havde købt spiritus for nogle af pengene og var lidt løjerlig, da han kom hjem. Så skulle jeg prøve. Gartner Lund fulgte mig til Århus den første gang med jordbær. Jeg fik to store kurve på armen, og så skulle jeg ud på handelen i en ukendt by. Da jeg havde gået lidt, så jeg en mand stå i en port ud mod gaden. Jeg stoppede og spurgte, om han ville købe jordbær? Jo! Han købte otte potter, det gav mod og jeg styrede videre. Efter lidt kom jeg atter til en mand, der stod i en port, og jeg spurgte høfligt om han ville købe jordbær. Så lo han ad mig, han havde jo lige købt 8 potter af mig! Jeg fik solgt ud, og nu blev det mit stadige arbejde. Hver morgen klokken 4 gik jeg med mine to kurve jordbær mod Århus, og når jeg kom frem, var det jo op og ned ad køkkentrapperne, indtil jeg fik udsolgt og så de 1¼ mil hjem med de tomme kurve. Så var det jo bleven varmt, og jeg syntes altid, de tomme kurve om formiddagen var tungere end de fyldte kurve om morgenen. Jeg kom jo i reglen tilbage til middag. Så kunne jeg plukke et

par kurve fulde og gå til nærmeste landsby og sælge dem om eftermiddagen. Det var jo den måde, vi lærte gartneri i gamle dage.

Når jordbærrene var forbi, så kom kirsebærrene. Vi havde en kirsebærplantage nede i skoven på cirka 10 tønder land. Disse skulle jo plukkes pænt. Vi havde en krog bunden til kurven vi plukkede i. Krogen kunne vi hænge over en gren, så vi havde begge hænder fri til plukning. Jeg husker således en dag, som jeg stod allerbedst på en gren, gik krogen i stykker, og kurven med kirsebærrene faldt med et brag til jorden. Jeg tabte balancen og gik bagefter kurven og brækkede i faldet en gren af kirsebærtræet. Der lå jeg og kunne næppe røre mig. Frøkenen, der var ude at spadsere, kom i samme øjeblik forbi. Hun spurgte om jeg havde stødt mig. Jeg svarede hurtigst muligt nej, og hun gik videre. Så kom gartneren. Han skældte ud, fordi jeg havde brækket en gren af træet, så jeg glemte smerterne og fortsatte plukningen, jeg skulle jo have bær til næste morgen.

Når kirsebærrene var forbi kom jo æbler og pærer og ind imellem grøntsager. Jeg havde lov til at bruge en skilling til øl hver dag. Jeg kunne få en flaske øl for en skilling i en kælder på Storetorv i Århus, og hen på efteråret var der humle og peberrod at sælge. Humlen kørte jeg omkring til landsbyerne. Der blev altid spurgt om hvad koster skæppen eller tønden, trods det at humlen altid blev vejjet. Jeg havde en bismervægt med. En skæppe det var to pund, og til sidst kørte jeg til Skanderborg marked med et læs humle. Så snakkede folk fynsk til mig, og spurgte om min kone havde brygget på dem to gange, Gårdmænd, som bryggede gammel øl købte gerne en tønde humle, medens en husmand undertiden nøjedes med en halv skæppe. Den gang jeg var til Skanderborg marked, var gartnerens søn Jens med. Han gik til marked og lod mig passe handelen. Jeg fik tidlig udsolgt, og da Jens kom og så vognen var tom, fik han pengene men der var nogle småpenge: ”Dem kan du beholde og more dig for”, og så holdt jeg marked og så mig omkring, jeg var jo blevet velhavende.

Havearbejdet

Straks det første forår blev jeg sat til at grave med en 16 tommer lang spade, og den skulle jo til bunds. Jeg måtte jo træde på spaden for at få den ned. Jeg var jo ikke vant til at håndtere en spade og trådte af og til ved siden af og revnede buksebenet næsten op til knæet. Jeg skulle holde dagbog, jeg var jo i lære. Jeg har den endnu. Deri skrev jeg hvor mange timer daglig jeg gravede der, og hvor mange timer jeg skuffede her, og hvor mange timer jeg huggede brænde i vedkanten osv. Blomsterne i hovedbygningen skulle jo efterses en gang imellem og nye bringes op for dem, der var afblomstret. Så traf det ikke så sjældent, at kammerherreinden skældte mig huden fuld, når blomsterne ikke var efter hendes smag, og så endte hun gerne med at sige, at det kunne jeg sige til gartneren. Det var selvfølgelig under hendes værdighed at skælde en gartnerdreng ud. Jeg var jo så troskyldig nok til at fortælle gartneren, hvad kammerherreinden havde sagt, og så fik jeg en overhaling fra ham, så jeg lærte snart ikke at bringe ham kammerherreindens hilsen. Jeg fandt at den ene overhaling var nok, det betalte sig ikke at gå den slags ærinder.

Jeg lærte at arbejde og tage tiden i agt, og arbejde har aldrig været mig en plage. Når jeg sad om vinteraftener og skulle passe på fyrene i drivhusene, skulle jeg enten skære navnepinde, som vi brugte til at sætte ved rækkerne af frugttræer og hvad andet der blev sået og plantet, eller jeg skar skovæbler i stykker og pillede kernerne ud. Disse skulle sås, og efter de var to år gamle danne grundstammer for podning af æbletræer. Jeg var altså fuldt optaget. Nogen fritid var der jo af og til.

Hendes Nåde

Der var et lille bibliotek på gården, dette passede ladefogeden. Jeg gik jævnlig op og fik en bog byttet. Så traf det en søndag morgen, jeg kom og ville have en bog byttet, der havde været



Moesgårds hovedbygning, hvor kammerherreinde Emilie Dahl førte det store ord

en lille ildløs i ladefogedens værelse. Kammerherren lå syg og så var kammerherreinden gået over for at se branden. Hun var inde hos Ladefogeden da jeg kom. Han vinkede til mig, at jeg kunne tage en bog i det lille rum ved siden af, hvor bøgerne var. Jeg blev der ørenvidne til samtalen mellem kammerherreinden og ladefogeden, og for hver sætning ladefogeden sagde tilføjedes "Deres Nåde". Den dag besluttede jeg, at jeg ikke ville være herregårdsgartner. Jeg blev godt nok tilbudt plads

som gartner for Hendes Nades datter på Østergård, men jeg sagde nej tak. Jeg var klar over, at dette aldrig ville gå. Jeg var sikker på, at jeg ikke kunne få min mund til at sige "Deres Nåde".

Jeg drog derfor hjem til Støvring efter de to års forløb med min skudsmålsmål, hvori jeg fra Katvad fik følgende skudsmål: "Ludvig Mosbæk har tjent mig fra 1. maj 1870 til 1. november samme år og i denne tid opført sig Flitig og Trow". Og gartner Lund skrev: "Ludvig Mosbæk har opholdt sig her i to år for at lære havegerning og har i den tid udvist megen lærelyst samt opført sig meget godt så, jeg han anbefale Ludvig til dem, som behøver hans tjeneste".

Støvring Planteskole

Jeg drog altså hjem til Støvring. Fader havde købt en toft og nogle bygninger fra en gård, hvis jorder var lagt sammen med en anden gård. Der begyndte jeg så i efteråret 1872 at kulegrave et stykke jord. Det hørte jo med til faget i den tid at begrave den gode jord og lægge den dårlige ovenpå. Jeg kulegravede hele vinteren. Jeg fik et læs lyng hjem og dækkede over et stykke jord, så det ikke skulle fryse. Jeg gravede mange gange til klokken 10 aften og fik en mængde sten både store og små. Dem satte jeg pænt op i kubikfavne og solgte dem til vejene, der var jo straks en indtægt. Kosten fik jeg hos fader og moder. Næste forår begyndte jeg så at plante og så og anlægge haver, jeg havde jo lært gartneriet og burde jo vide og kende alt til faget henhørende. Det traf sig ikke så sjældent, at når jeg kom her og der, så ville konerne have gode råd for deres vinduesblomster. Jeg husker således engang en kone spurgte mig til råds om hvad der fejlede hendes pelargonier, og imens hun spurgte, stod hun og klemte hendes tommelfinger på jorden rundt potten, og potten var grønskimlet. Hvad skulle jeg nu svare, jeg var jo anset for af være den sagkyndige, men havde aldrig haft et sådant spørgsmål for mig. Jeg betænkte mig et øjeblik, og så sagde jeg: "Hvis du i stedet for din tommelfinger vil tage en gaffel og pirke lidt i toppen af jorden og så ikke vande blomsten før den trænger til vand, og det kan du kende derpå, at når du banker på potten med dine knoer, giver det så en dump lyd. Trænger planten ikke til vand, men giver den en skrattende og hul lyd, så skal den have vand og ikke før". Så det slap jeg jo godt fra og glad var jeg, det kunne jo aldrig gå an, at jeg ikke vidste besked om alt.

Mit første drivhus

Jeg slog mit paulun op i et lille stråttækket aftægtshus, der havde hørt til gården. Der begyndte jeg en lille frøhandel, og jeg ville også have et drivhus. Jeg slog op nogle sprosser på sydsiden af dette lille hus, fik fat i noget affaldsglas, fik det kittet, så nu var jeg en rigtig gartner. Jeg fik

en del pottedplanter ind, og byens koner og piger kom og så og beundrende, og når de var færdig med at beundre, så ville de da så meget gerne have en lille aflægger af den og den, og så sagde de da så mange tak å vi va da så møj gu vænner, men jeg opdagede jo efterhånden, at det gav ingen indtægt, så jeg begyndte at ønske drivhuset sad på Bloksbjerg, men hvordan skulle jeg komme af med det? Endelig tog jeg det overtværs og lod det hele fryse. Så var jeg af med det lige på en gang.

En tid i Hobro

”Hå do vot i Hobrow?”, læste jeg på stationerne, da jeg i 1933 var på besøg i Danmark. Jo, jeg kom i tanker om, at jeg jo vist nok havde lært for lidt på Moesgård, så i foråret 1875 kom jeg hos gartner Simonsen i Hobro og var der til november. Dette var et rigtigt handelsgartneri. Der fik jeg mere indsigt i praktisk forretning. Jeg gik til session i Nibe i oktober mens jeg var i Hobro. Jeg blev taget til ingeniør, men mit nummer var for højt, så jeg blev kun infanterist i Aalborg. Den dag på sessionen vankede der puncher. Så vidt jeg husker, drak jeg 23. Så kunne jeg ikke vente længere jeg skulle til Støvring og med toget til Hobro. Lægdsforstanderen og de andre fra Støvring var ikke færdige til at tage hjem, så jeg måtte sige farvel og gå. Lægdsforstanderen ville så med udenfor og se, om jeg kunne gå lige, men han kunne ikke stå stille længe nok til at afgøre, om det var ham eller mig eller os begge, der dinglede. Det blæste en temmelig skarp og kold vind den dag, så jeg var ædru, da jeg kom til Støvring og kom med toget til Hobro. Vi var ved at bygge et drivhus hos Simonsens, og jeg husker, at jeg lå der på drivhuset dagen efter og frøs ved at sætte glas i. Jeg var kuldkær fra perioden fra dagen før. I Hobro blev jeg medlem af en skytteforening, og jeg fik mig en uniform, så vidt jeg husker var den noget efter det grønne. I den marcherede jeg så hver søndag til skydning, jeg ville jo lære at banke tyskerne. Den 1. november rejste jeg så tilbage til Støvring med følgende i min skudsmålsbog: ”Gartner L. CM. Mosbæk har havt ophold hos mig for at udvide sine kundskaber i gartnerfaget. Hans meget store interesse for gartneriet og lyst til at lære samt flid og øvrige forhold har været således, at jeg trygt kan anbefale ham til enhver som måtte behøve hans tjeneste. Han har deltaget i alt forefaldende arbejde såvel ved drivhuset som kvykkenurter og blomsterkultur samt særlig ved trækultur. O. Simonsen”.

Rigtig gartner

Så havde jeg altså bevis for, at jeg var en rigtig gartner. Lad mig her med det samme fortælle, hvad hændte mig nogle år senere, efter at jeg for alvor havde begyndt planteskole i Støvring. Jeg læste i en Aalborg Avis en indbydelse til alle omegnens gartnere fra Gartnerforeningen i Aalborg, om at komme til et gartnermøde i Aalborg. Jeg rejste derud, og efter at mødet var åbnet, blev der spurgt om der var nogen der ønskede at blive medlemmer af gartnerforeningen. Jeg var blandt nogle flere som sagde, at vi nok ville være medlemmer. Vi blev så anmodet om at gå ind i et andet værelse, mens der blev holdt afstemning om vor optagelse. Kort efter blev jeg kaldt ind, og formanden gartner Falk fortalte mig meget højtideligt, at da jeg ikke var gartner, kunne jeg ikke blive optaget. Jeg sagde så godnat og tak for oplysningen. Jeg var et par år senere til et gartnermøde i Hobro, hvor der var fællesspisning. Gartner Falk nægtede at sidde til bords med en mand der kaldte sig selv ”Havedyrker”. Samme Gartner Falk kom siden ofte til Støvring og købte planter. Hans væsentligste anke mod mig var, at jeg fortalte for meget til bønderne om, hvordan de skulle dyrke både det ene og det andet. Det mente han, skulle være gartnerens forret og hemmelighed.

Højskoleophold

Det var først bestemt, at jeg skulle været på Chr. Kolds højskole. Imidlertid døde Kold, og da så Sønderholm højskole blev bygget og åbnet med Fr. Nygård som forstander og Hannibal Petersen som lærer, fik jeg Amtsunderstøttelse og tilbragte vinteren på Sønderholm højskole. Vi var kun tolv elever, så det blev jo en tarvelig forretning for Nygård og Petersen, men vi elever fik et rigt udbytte af opholdet. På samme tidspunkt var der i Fjellerad oprettet en

”Højere Folkehøjskole” med Thomas Bjørnbak som forstander. Der var en ung mand fra Støvring, som tog på Fjellerad, mens vi var fire, som tog til Sønderholm. Vi havde lidt brevveksling med ham, som tog til Fjellerad. Han mente, at Fjellerad var så meget bedre end Sønderholm. Der lærte de at sige ”jeg” og tale efter skriften, og det skulle nok blive lov at alle skulle tale efter skriften: Skriftsproget, der skulle kun være et sprog i Danmark.

Præstegården lå lige på den anden side af kirkegården. Præsten Bertelsen kom ofte og holdt foredrag på skolen. Vi var altid velkommen i hans hjem, og det var ikke sjældent at vi smuttede over kirkegården om aftenen og tilbage en time eller to i Bertelsens hjem. Han var meget jævn og ligefrem. Nogle år senere var jeg på en fodtur i Hjørring Amt for det Kongelige Danske Havebrugsselskab for at bedømme deres havebrug, som søgte præmie. På denne rundrejse kom jeg også til Jerslev, hvortil præsten Bertelsen i mellemtiden var forflyttet. Jeg blev meget gæstfrit modtaget og blev der over natten. Næste morgen ville Bertelsen køre mig et stykke på vej. Tæt uden for byen mødte vi en husmand. Bertelsen holdt og talte til manden. Så snart manden så præsten, tog han huen af og stod med huen i hånden hele tiden under samtalen. Da faldt Bertelsen betydeligt i mit omdømme, jeg syntes ikke det var den samme Bertelsen som vi havde været så glade ved at komme i hans hjem og på skolen.

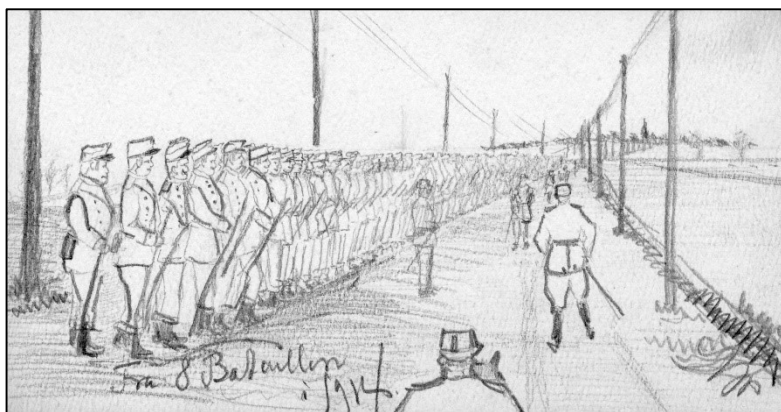
Sønderholm Højskole holdtes gående nogle år, og der var jævnligt foredrag om aftenen. Jeg og flere gik mange gange de to danske mil til Sønderholm og gik på vore ben hjem efter foredraget. Der er vist ikke mange, der vil gøre dette efter i dag? Der var noget, der gærede, der skulle have næring. Folkeånden var vågnet, møder holdtes på højskoler og andre steder. Der var noget, der kaldte, vi måtte med og sangen løftede os op i renere og lysere luft.

Soldatertiden

Jeg blev indkaldt til tjeneste i Aalborg i foråret 1876. Jeg kom først i en trop under en underkorporal. Jeg havde let ved at lære og gjorde mig flid, men når det samme gentog sig dag efter dag, så blev det kedeligt og jeg gjorde mig al mulig flid for at lave løjer og spænde ben for en og anden, når der var lejlighed. Da vi så kom i en større deling med en sergent spurgte denne underkorporalen, om der var nogen i hans trop som var dygtig. ”Jo, der var No. 13, han kan godt i førstningen, men så bliver han ligegyldig”. Så en dag ude på den store eksercerplads kom korporalen hen til mig under en hvil og sagde: ”De havde en ordentlig kæfert på i aftes!”. ”Nej!!”. Så blev han gal og skældte ud, fordi jeg ikke ville bekende. ”Bliver De studs”, sagde han. ”Javel”, svarede jeg. Så gik jeg hen til sergenten, skuldrede gevær og sagde, jeg ville melde korporalen til kaptajnen, jeg ville ikke tage mod hans fornærmelser. Sergenten sagde så, om jeg ville vente til middag, så ville han følge med til kvarteret, hvor jeg lå. Det gik jeg ind på. Vi lå tretten mand i noget, der kaldtes ”Bixen”. Da vi kom hjem i kvarteret, hvor vore numre var mærket på sengene, så råbte korporalen ”No. 79” en gang og to gange, og ingen svarede. Så sagde han, idet han så på mig: ”Hvorfor svarede De ikke”. Jeg svarede fremdeles ikke, så råbte han igen ”79”. ”Her”, sagde 79. Han kom lige ind ad bagdøren. ”Var de fuld i aftes??”. ”Javel hr. sergent”. Så sagde sergenten til korporalen: ”Nu må De hellere give No. 13 en undskyldning”. Det gjorde han så, og så var den krig endt.

Orlov

Et par uger efter jeg var kommen ind, spurgte jeg sergenten en lørdag eftermiddag, om jeg kunne få orlov og rejse hjem til Støvring om søndagen. Så bandede og svor han på, at der var ingen, som kunne få orlov de første seks uger. Efter jeg var kommen hjem i kvarteret, gik jeg til kaptajn Rømers hjem og bankede på og kom ind, gjorde honnør og sagde ”Nummer 13 vil gerne bede om orlov i morgen”. ”Nej, det kan ikke lade sig gøre, der er ingen orlov de første seks uger”. Jeg blev stående og sagde ikke noget. Så siger kaptajn Rømer: ”Hvad skal de hjem efter?”. ”Jo, jeg havde da begyndt en planteskole i Støvring, og det var meget nødvendigt, at jeg kom hjem engang imellem.” Ja, ja, så kan De godt få orlov, men så kommer De jo til at



Danske soldater på øvelse, tegnet af Th. Johansen 1911

have et nattegn, da toget jo først kommer til Aalborg lidt efter 10". "Nej, det behøves ikke", sagde jeg, "jeg logerer i Bixen, og det er ikke langt fra stationen, så jeg kan godt smutte hjem uden at patruljen kan fange mig". "Nej, det er bedst, De får et nattegn", og så gav han mig et og sagde: "Nu må De melde til sergenten i morgen ved paraden, at De har fået orlov". Jeg gjorde honnør og

trådte af. Næste morgen ved paraden meldte jeg så til sergenten, at jeg havde fået orlov af kaptajnen. "Den Onde skal sprøjte i din hals gartner, at du går til kaptajnen, når jeg har sagt nej". Siden den tid fik jeg regelmæssig orlov hver anden søndag, og hver anden søndag rejste jeg hjem uden orlov. Det hændte så en søndag jeg havde været i Støvring uden orlov, og jeg kommer i kvarteret. Jeg syntes nok, der var så stille, sergent Hansen plejede at inspicere, og han havde for vane at gå fra den ene seng til den anden og skælde ud og gøre et farlig spræl.

Da jeg kom ind i kvarteret den aften, gik jeg fra den ene seng til den anden og gav dem den samme omgang som sergent Hansen plejede at give dem. Da jeg kom halvvejen rundt, sprang sergent Hansen op og dundrede løs og bandede så det røg, men han var en skikkelig fyr og meldte mig ikke. Jeg havde enkelte gange givet ham en halv bajer ude på eksercerpladsen, når han havde drukket lønnen op for tidligt. Jeg husker en gang han havde læsning med os, og han spurgte mig om jeg havde lært noget i lærebogen for hærens menige. Jeg svarede "Nej!". Så bandede han igen så det føg, "Hvad læser de da?". "Jeg læser Oehlenschlägers romaner", sagde jeg. "Kan jeg låne dem", siger han så. Jo det kunne han da godt.

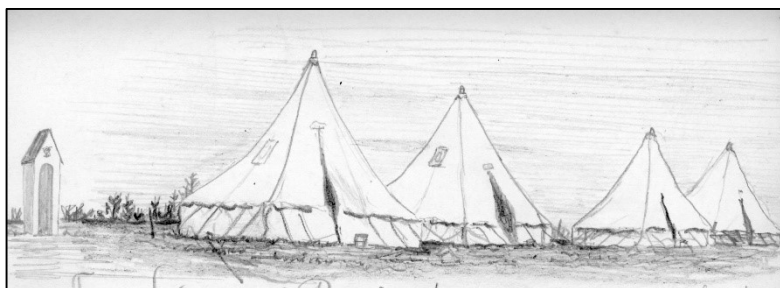
Jeg var jo gartner. Dette rygtedes snart mellem officerer og underofficerer, og det var ikke sjældent, at de kaldte mig ud af geledet, når de andre travede frem og tilbage, de ville have gode råd. Løjtnanten ville vide, hvordan hans forlovede skulle behandle hendes potteplanter, og jeg måtte så med ham efter endt tjeneste og se på blomsterne. Kaptajnen havde en have. Om jeg ville se på den, og nogle af sergenterne havde haver ved siden af eksercerpladsen, og det endte med at kaptajnen sagde til mig: "Når der er noget at gøre i haven, så kan De bare sige til sergenten, at De skal i haven eller lade en af kammeraterne melde det, og hvis De behøver en mand eller to til hjælp, sig så bare til", og det var jo så ikke så sjældent, at jeg frelste en mand eller to fra en lang marchtur ud til Lundby Bakker eller Frejlev Hedebakker. Da 11. bataljon rejste til lejren ved Hald fik jeg også oberstens have at passe. "De er jo dygtig til gymnastik", sagde kaptajnen så, "De kan jo godt følge med endda". Det var jeg just ikke så glad ved, fordi gymnastikken var det, jeg syntes bedst om. Vi nærmede os efteråret, og der blev tale om, hvem der skulle blive som underkorporaler om vinteren, og jeg blev truet med flere gange, at jeg skulle være underkorporal. Så kom kaptajn Rømer ud i haven en dag og spurgte, om jeg absolut skulle hjem til min planteskole. "Jo, det skulle jeg da, den kunne slet ikke undvære mig". "Ja, så taler vi ikke mere om at blive underkorporal".

Lejren ved Hald

I sommeren 1877 var vi så på vejen til Hald. Jeg var indkvarteret i Sønderup. Den lille by Mosbæk ligger jo ikke så langt fra Sønderup. Min bedstefader Hans Christensen fra Mosbæk kom på seminariet og blev skolelærer. Han tog jo så navnet Mosbeck, det skulle vel være lidt finere at fortyske det lidt, tænker jeg. Jeg havde aldrig været i Mosbæk, hvorfra mine fædre

stammede, så nu benyttede jeg lejligheden til at se slægtens hjemsted. Næste dag marcherede vi videre ad Viborg til. Da vi kom gennem Binderup, det var en søndag morgen, var der mange folk på begge sider af vejen gennem Binderup for at se soldaterne, og lige ved kirken stod der en pige med halvåben mund, så optaget var hun af skuespillet. Da sprang min side-
mand pludselig ud af geledet og hen til pigen og gav hende et smækkys, lige på munden. Så galede han som en hane og tilbage i geledet, og pigen løb jeg ved ikke hvorhen.

Vi fik vore feltflasker fyldt før vi forlod Sønderup. Det var meget varmt, og vi havde en lang march for os. Nummer 47 tog en slurk af flasken straks vi var kommet på vej. ”Det skal du ikke gøre”, sagde jeg til ham, ”du risikerer at gå i grøften, inden vi kommer til vejs ende. ”Jamen, jeg er så tørstig”. Ganske rigtig, midt på formiddagen faldt 47 i grøften og blev samlet op af trosset. En fra andet kompagni faldt på vejen og døde den dag. Jeg modstod fristelsen til at drikke. Det var hårdt for en lille tid, men så gik det over. Jeg ved ikke hvordan eller når jeg havde lært dette, men jeg har altid kunnet gå en halv dag i den stærkeste varme uden at drikke. Jeg sang for kammeraterne den dag på vejen til Viborg, og først da vi kunne se byen, hvor vi skulle indkvarteres, lod jeg min flaske gå rundt mellem kammeraterne. Kaptajn Rømer fik den første slurk. Der var mange, der gik i grøften den dag.



Underofficerernes telte, tegnet af Th. Johansen 1911

Jeg husker vi var en flok der af og til samledes i vor fritid i lejren, og at vi engang sendte et telegram til Norge. Der var en eller anden fest hvor Bjørnstjerne Bjørnson holdt tale, og hvor der var folk også fra Danmark og Sverige. En dag, vi var ude på en lang march, husker jeg

det skylregnede hele dagen og felttjenesten, som var planlagt, blev opgivet. Vi fik ordre til at gå tilbage til lejren. Kronprinsen var lejrkommandant det år. Da vi kom til lejren, var en del af teltene blæst ned og alt var gennemblødt. Så gav kronprinsen kaffe til hele lejren.

En gang lidt senere, det var vistnok en mindededag for et eller andet slag, gav kronprinsen en omgang. Aller bedst som vi sidder og drikker, faldt der en sten på bordet og så flere. Vi sprang op og hen mod den retning hvor stenene kom fra. Da vi kom til kamppladsen. Vi ”Jyderne” på vor side af Haldvejen og 3. bataljon ”Kulsvierne” på den anden og langede ud med næverne. Dem, der var nærmest og dem bagved brækkede sten af fra brønden og hev dem over hovederne på kammeraterne over på ”fjenden”, og dem på den anden side sendte dem tilbage. Så kom endelig vagtpatruljen og nappede en og anden, men aldrig så snart havde vagten snappet en mand, før vi var en snes over vagten og rev ham løs. Der var ikke en på vores side, der blev arresteret. Kampen rasede, vagten kunne intet gøre. Så lige med et blev der blæst til hurtig udrykning, det hjalp. Vi løb hurtigst muligt op i vores gade, trådte an på to geledder med næsen mod hverandre, officerer og underofficerer foran geledderne. Så kom en Sekondløjtnant og begyndte at skælde ud. For hvert ord han sagde, kom geledderne et skridt nærmere sammen fra hver side. Han mærkede uråd og røg ud af den vestre ende af geledderne lige som de var ved at lukke for udgangen. Vi så ham ikke mere den aften. Så kom kaptajn Rømer. ”Hvad er der på færde?”, spurgte Rømer. Premierløjtnanten trådte så frem og sagde, at der var ikke noget at udsætte på mandskabet, vi havde opført os meget pænt. ”Ja, ja”, sagde Rømer så, ”det er jo lidt tidligt, men lad folkene gå til sengs”. Der blev jo holdt forhør og det opklaredes at anledningen var at en fra 3. bataljon havde været på besøg ved os fra 9. og fået for meget, så han ikke kunne holde balancen. To af vore tog ham under armen og fulgte ham hjem eller rettere ville følge ham hjem. Nogle fra 3. havde misforstået situationen og troede at

de to fra 9. ville prygle den drukne mand og langede dem nogle skaller. Der kan man se hvor lidt der skal til for at begynde en krig både i det små og det store.



Chr. IX på Storetorv, Thisted

Vi var senere ude på en større manøvre i nærheden af Silkeborg, der endte med en parade for kongen Chr. IX. Vi fik ordre til at råbe "Hurrah", når der blevet givet tegn til os. Det var meget småt med hurraherne fra 9. En af vore sergenter sagde, vi kunne da i det mindste gabe. Chr. IX var ikke populær mellem os. Vi sagde, han kunne ikke snakke dansk, hvorimod kronprinsen, den senere Frederik VIII, var meget populær mellem os soldater.

En dag vi var ude i heden, og vi holdt hvil, kom omegnens piger og koner med pandekager, rødgrød osv. og solgte til os. Den dag købte kronprinsen alt, hvad disse havde bragt for salg og så kunne vi hjælpe os selv. Det var noget vi kunne forstå.

Jeg har altid sat stor pris på mælk, jeg tror nok at jeg kunne leve udelukkende af mælk og grøntsager. Det var så en dag ude i heden en kone havde rødgrød med mælk. Rødgrøden ville jeg ikke have, der blev sagt at de var farvet med anilin. Jeg bød hende det samme for den portion mælk, der hørte til rødgrøden. Nej, det ville hun ikke: "Vil du have mælken bette får, fo do å ta søden mæ, di æ gue nok". Jeg måtte så bide i det sure æble og spise hendes grød. "No gjenner nagen kuen te å spenj" sagde hun. Så var jeg så meget klogere.

Skytteforeningerne

Allerede før jeg blev soldat, fik vi oprettet en skytteforening i Støvring. Vi marcherede ud i Hedebakkerne og skød til skiven og sang fædrelandssange og blev meget patriotiske, vi ville jo lære at banke tyskerne. Vi holdt skyttefester og præmieskydninger hjemme i Støvring, og vi mødte op ved amtskyttefester. Vi var nogle fra Støvring, som deltog i landsskyttefester i Nyborg. Jeg mindes at Claus Berntsen marcherede i spidsen for fynboerne. Jeg skød nogle forbieri og havde en god tid.

Vor amts skytteforenings styrelse var væsentligt officerer og underofficerer i Aalborg med nu og da en enkelt mand fra landet f.eks. kammerjunker Steemann fra Store Restrup. Så gik der omsider politik i skytteforeningen, og jeg blev valgt ind i hovedstyrelsen. Jeg mødte til det første styrelsesmøde. Efter at mødet var åbnet, sagde formanden: "Jeg beklager det meget Hr. Mosbæk, men vore love siger, at styrelsen skal have sit sæde i Aalborg, og som følge deraf kan De ikke være medlem af styrelsen". "Jo, det passer meget godt", sagde jeg, "her er jeg og sidder i Aalborg omtrent lige så godt som De". Kammerjunker Steemann sad i styrelsen. Og derved blev det. Så fik vi provisoriet og gendarmene, og vi fik ordre til at indlevere vore rifler til Aalborg. Vi i Støvring og Øster Brønderslev Skytteforening beholdt riflerne og fortsatte skydningen. Vi bestemte så, at vi ville rense officererne og højremændene ud af hovedstyrelsen. Vore love hjemlede, at for hver seks medlemmer kunne vi have en delingsfører, og hver delingsfører havde en stemme. Vi agiterede og indrullerede medlemmer over en lav sko. Både mænd og karle i Støvring og vest i Suldrup-Sønderup, og de gjorde så vidt jeg husker ligedan i Øster-Brønderslev. Vi fik så mange delingsførere, at vi lejede en bænkevogn fra Støvring til Aalborg, nu skulle der slås et slag. Da så vi kom til mødet i Aalborg, erklærede formanden, at vi var ikke stemmeberettiget jeg husker ikke hvad han gav til grund, men vi forlod mødet og samledes på Nytorv. Så kom politiet og forbød os at holde taler på åben gade. Så fik vi et lokale og holdt taler og protesterede, og det var jo så alt vi fik ud af det, så vidt jeg husker.

Vi var senere til en Amtsskyttefest i Aalborg, hvor der også blev holdt taler af officererne og til slut udbragt et leve for Kongen. Støvring og Øster Brønderslev kredse råbte ikke et muk. Jeg husker, jeg stod foran vores kreds og Isak Svendsen foran Øster Brønderslev kreds. Det var altså en stiltiende protest mod provisoriet.



Ludvig Mosbæk med fire elever fra planteskolen

Støvring Planteskole efter soldatertiden

Interesse for plantning og havebrug fulgtes hånd i hånd med den vågnende folkelige bevægelse efter 64. Dalgas var banebryderen for hedens plantning. Havebrug og rodfrugtdyrkning blev ofte diskuteret på landbrugsmøder her og der sammen med kvægavl. Jeg var en ivrig tilhører ved disse møder og gik ofte to til tre mil på mine ben frem og tilbage. Det blev snart kendt, at hos mig kunne der fås ribs og stikkelsbærbuske, som ville bære næste år, og at man kunne få gode råd og vejledning for et påtænkt haveanlæg og for læplantning omkring hjem og have, og dermed fulgte krav fra unge mænd om at få ophold og arbejde på Støvring Planteskole for at få kendskab til havebrug. Der samledes efterhånden en flok lærelystne unge i mit hus fra landets mest forskellige dele. De kom fra Vendsyssel, Vestjylland, Østjylland, Fyn, Sjælland, Lolland osv. Jens Madsen fra Sædinge Rødby lever endnu så vidt jeg ved. Det var unge livsglade mænd og drenge på et par enkelte undtagelse nær.

Jeg byggede nyt hus året efter jeg var soldat, men allerede mens jeg boede i det lille stråtækte hus havde jeg ti elever. Den ene lever endnu og har et pænt lille gartneri i Hornum. Straks efter jeg flyttede ind i det nye hus, begyndte vi unge at samles en aften hver uge hvor vi sang og en og anden læste op eller vi diskuterede dagens brændende spørgsmål. Det var altså væsentligt byens og omegnens vågne ungdom, jeg fik besøg af. En af disse unge mænd var i Askov 1935. Han var tjenestekarl i Støvring den gang. Han er nu i forretning i Milwaukee, Wisconsin og har rejst verden rundt sammen med sin kone. Han fortalte mig, at han havde været velhavende, men nu havde krisen ramt også ham. så han kun havde et halvt hundrede tusind tilbage i værdier i ejendomme, og det er vel kun et tidsspørgsmål når disse går fløjten. Han sagde, han havde 60 dollars i lommen, da han landede i New York.

Nu lige som jeg sad og skrev ovenstående kom posten med et brev fra Hans Markussen, Frejstrup pr. Løgstør. Hans fader tjente i Katvad, efter jeg havde begyndt planteskole. Han kom med til vore møder, og havde ofte fortalt sønnen om, hvad der rørte sig i Støvring i de dage. Vi fik ikke lejlighed til at mødes, da jeg var hjemme i 1934. Jeg havde en indbydelse fra ham til et møde, men måtte sige nej, fordi jeg var ikke rigtig rask den gang. Han håber, vi må mødes næste gang jeg besøger Danmark. Dog, dette bliver der næppe noget af. Jeg er jo snart 81.

Jeg havde husholderske i flere år, indtil jeg 28 år gammel fandt min livsledsagerske Kirstine Larsen, en plejedatter af Lars Bak i Støvring. Mit søskendebarn Sine Mosbæk ledede min temmelig store husholdning i flere år. Hun lever endnu, da jeg skriver dette, og er gift med Lars Peter Jensen i Løgstør. Vi havde ofte besøg af datidens kendte mænd som friskolemanden Morten Eskesen. Han sang for os af hans store forråd af gamle viser. Vi havde besøg af folkemindesamleren?? Er det ikke sært, at jeg nu i øjeblikket ikke kan få fat i hans navn, det kommer måske senere. Der var jo særlig højt tid, når sådanne mænd gæstede Støvring. Af politikere blandt andet Christian Berg, Madsen Mygdal, Jens Busk og andre.



Det nygifte par Kirstine og Ludvig Mosbæk

Vi holdt gymnastik, og vi fik opstillet en trapez i gården, hvori vi svingede af hjertens lyst om aftenen efter endt arbejde, eller vi spillede krocket. Vi holdt gerne fyraften klokken 6. Det var ikke velset af alle byens gårdmænd. Nogle mente, sådant gav anledning til misfornøjelse blandt tjenestefolk, som ofte arbejdede til klokken 8, 9 eller 10. Det var jo på en måde anset for revolution mod traditionen. Dog var de fleste venligtsindede overfor vor leg. Vi fik næsten altid en god dags arbejde fra hånden i ti timer.

Frøavl og Frøhandel

Straks efter at jeg kom hjem til Støvring fra Moesgård og var blevet gartner, begyndte jeg at sælge havefrø, mest i femøre-portioner i små poser, som jeg selv lavede af avispapir og hvad andet papir, jeg kunne få fat i. Jeg begyndte min frøhandel i Moders køkken og Anders Lundegårds kone Karen var min første kunde, ligesom hun også var min første kunde for havesager. Jeg havde plantet tidlige kartofler i mistbænke, og Karen Lundsgård kom og købte en eller flere

potter kartofler. Det gav mod og arbejdslyst. Det var en påskønnelse, der havde værdi for mig. Mere end de få øre, jeg fik ind ved salget. Siden flyttede jeg ind i det gamle firkantede stråtækte aftægts hus. Forretningen udvidedes. Jeg sad ofte om aftenen og klistrede papirposer om vinteren. Jeg havde ingen varme i huset, men jeg husker endnu, at jeg var så optaget af dette arbejde med at klistre poser, at jeg kunne komme til at svede. Jeg blev tidligt interesseret i frøavl af gulerødder, hvidkål og enkelte andre arter. Dette førte til at en og anden spurgte om markfrø, kløver og græsarter. Så tog jeg den gren op også og udvidede den, indtil det blev en landsforretning. Jeg antog agenter, der samlede ordrer fra naboer.



Frølageret fra 1884 til venstre, til højre Ludvig Mosbæks hus fra 1878

Jeg lod trykke prislister. Jeg har den fra 1884 liggende for mig, nu jeg skriver dette. Den var på 40 sider 6 x 10 tommer. På forsiden er aftryk af fem medaljer. En fra Sverige, 1882 tilkendt for urte- og blomsterfrø. En tredje fra Sverige 1882 for kløver og græsarter i frø og planter med rod. En medalje fra den almindelige Dansk Landsmands Forsamling i Aalborg 1883 for markfrug-

ter og frøavl af Aalborg Amts Landboforening. 1880 ekstra præmie af Aalborg Amts Landboforening for en lærerig og righoldig udstilling indeholdende 30 kløver- og græsarter med rod, 150 numre rodfrugter (dyrkningsforsøg fra forskellige jordbund). 50 arter køkkenurter, 15 frugturter. 1881 diploma for en samling mark- have- og blomsterfrø af Fyens Stift-Patriotiske Selskab ved udstilling i Odense.

På tredje side årsberetning og undersøgelsesresultater fra foråret 1883. På fjerde og femte side analyser af frø for 1884. På side seks til ti givet anvisning til græsmarkens behandling, usædvanlige frøbehandlinger og de forskellige græsser og kløverarters værd med talangivelse over

deres ydeevne i første, anden og tredje års græsmark. Side 11 forslag til frøblandinger. På side 19 gives anvisning til rodfrugtdyrkning. Derefter følger prislister over frø og planter.

Jeg nævnede før, at jeg antog agenter, der indsamlede ordre på frø. Dette gik godt så længe tiderne var gode og folk betalte hvad de købte. Men så kom vi ind i vanskelige tider sidst i firserne, hvor mange agenter og flere direkte købere af frø glemte eller kunne ikke betale, hvad de havde købt. Og da jeg jo lige var begyndt på bar bund, og altså ikke havde nogen opsparret formue bag mig, så endte det med, at jeg måtte erklære mig selv konkurs.

Jeg besluttede da at udvandre til America. Jeg havde jo hørt så meget både direkte og indirekte om mulighederne i dette nye land. Severin Jørgensen, der var formand for fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, havde på den tid planer om at optage frøhandel i Brugsforeningens virksomhed. Jeg har et brev liggende foran mig nu jeg skriver dette, hvori han opfordrer mig at indtræde i Brugsforeningens tjeneste med det formål for øje, kun at jeg foreløbig skulle begynde med at rejse mellem brugsforeningerne indtil planen kunne realiseres med frøhandel. Jeg bestemte mig imidlertid til at rejse og prøve på at "Paddle my own Canoe". Det var ligesom jeg skulle have mere plads. Jeg syntes ikke der var nok plads. Nu efter jeg var i Danmark i 1933 - 34, kom jeg til at se, der var nok plads til alle og ligeså mange flere, og at jeg både for mig selv og vore børn måske havde gjort bedre, hvis jeg var blevet hjemme, både kulturelt og økonomisk.



Sonne i Thisted

Brugsforeningsbevægelsen

Allerede som dreng husker jeg at, fader og andre talte om en pastor Sonne, der var interesseret i fællesindkøb, og at der derved kunne spares ret betydeligt, og at sådan bevægelse var begyndt af nogle vævere ovre i England.

Fader indforskrev en sæk flormel, som blev fordelt mellem naboer før jul. De samledes i skolen og delte den sæk mel, og jeg skal rigtignok sige, at det brød smagte. Vi havde jo aldrig smagt hvedebrød før. Der behøvedes hverken smør eller ost, når bare vi kunne få sådant brød. Dette fællesindkøb fulgtes af flere med større og mindre mellemrum, indtil der i vinteren 1888 blev agiteret for at oprette en rigtig brugsforening. Der var allerede nogle enkelte hist og her. Severin Jørgensen havde oprettet en sådan i Nebel, der syntes at arbejde godt, og der var nogle på Sjælland.

For at få en stemning rejst, så vi kunne få tilslutning, havde vi opdaget, at der var visse ting som kanel og andre krydderier, hvorpå der var en stor fortjeneste. Dette brugte vi så for propaganda, til vi nåede vort mål, at få foreningen organiseret.

Så skulle vi jo til at indfri vore løfter om billige varer. Vi satte vore priser lidt under købmanden. Så satte købmanden deres priser lidt under vore priser, og da vi kom til første halvårs opgørelse, var det vanskeligt at afgøre, hvem der havde solgt eller købt billigst. Og der var jo nogen risiko ved at være med til et solidarisk ansvar, så der var flere, som begyndte at blive mistænkelige. Folk tog parti og diskuterede, hvor de mødtes. Der var ligefrem krig og ufred i byen. Vi opdagede vor fejltagelse og bestemte os til at følge almindelige købmandspriser. Så blev der et overskud at fordele ved årets slutning, og det kunne folk forstå. Jeg fik lov at gen-

nemgå den gamle forhandlingsprotokol, da jeg var hjemme i 1934 og skal her fremdrage enkelte punkter som jeg antager, vil have interesse.

Støvring og Omegns Brugsforening

Den 10. maj 1888 stiftedes Støvring og Omegns Brugsforening med følgende styrelse: Ludvig Mosbæk, forretningsfører; Anders Lundsgård, kasserer; Kristian Østergård, regnskabsfører og følgende styrelsesmedlemmer: Stine Østergård, Frederick Mortensen, N. C. Jensen og Jens Mosbæk.

Det vedtoges:

1. Uddeling af varer hver onsdag og lørdag fra 7 til 9, eftermiddag. Styrelsen gør selv arbejdet.
2. Medlemmer møder med skriftlige ordrer for varer.
3. Medlemsliste ophænges i lokalet.
4. Optagelse må anbefales af to medlemmer.
5. Forretningsføreren fører købsbog, som betales af foreningen.
6. Regnskabsbøger købes.
7. Foreningen betaler L. Mosbæk to kroner for at gøre lokalet i stand. Men ingen husleje for de første måneder.
8. At låne 500 kroner til indkøb af varer.

Styrelsesmøde i juni:

Vedttaget at uddele varer tirsdag, torsdag og lørdag aftener, samt forsøg med at indkøbe fersk fisk en gang om ugen.

Styrelsesmøde i juli:

Vedtages at låne yderligere 500 kroner for at kunne betale varer kontant og yde Jacob Smetz et vederlag af 2 % af overskuddet for at udveje varerne.

Møde 30. august:

Vedttaget at lade Kristian Bek øve sig i uddeling af varer og betale ham 2 % af salget, og holde butik åben fire eftermiddage.

Møde i december:

Vedttaget at uddele varer hver dag fra 9 til 10.

Møde i februar 1889:

Vedttaget at lønne forretningsfører med 1 % af omsætningen. 50 kroner henlægges til reservefond, 17 kroner til oplysningsfond og at godskrive medlemmerne 5 % af deres indkøb. Da det har vist sig, at vi kan købe billigere, når vi kan betale kontant, blev det vedtaget at låne fornøden kapital i Landbosparekassen.

Møde den 3. marts 1889:

Vedttaget at tjenestefolk kan blive medlemmer med at betale 25 øre, men har ingen stemmeret og intet ansvar.

Vedttaget at oprette en Filial i Havbro med en kaution af 2000 kroner.

Møde 22. marts 1889:

Vedttaget at købe markfrø og at holde åben fra 7 til 9, samt at oprette filial i Sønderup.

Møde 5. april 1889:

Vedttaget at låne 10.000 kroner til 4 % renter og afdrage 1000 kroner årligt.

Møde 16. april 1889:

Vedtages at købe en vognladning cement og en af tagpap. Der forelå begæring fra købmand N. P. Andersen om optagelse. Ansøgningen blev nægtet. Enevold Nielsen ønsker ikke at underskrive protokollen med denne nægtelse.

1. januar 1891 afgives følgende statistik.

Foreningen oprettet 19. maj 1888

Medlemstal 1. januar 1891: 143, af disse 35 gårdmænd, 8 Husmænd, 50 arbejdere.

Omsætning 1890: 63,304 kroner.

Nettoudbytte 1890: 1991 kroner.

Dividende 5 %, reservefond 411 kroner. Varer uddeles kun mod kontant.

Brugsforeningerne havde ofte vanskeligheder med at få varer fra grossererne i de første år. Købmændene truede med at "Boycot" de grosserere, som handlede med eller solgte varer til brugsforeningerne. Jeg havde købmandsbevilling som frøhandler og kunne således købe en vognladning foderstoffer eller andet og overlade det købte til brugsforeningen. Det var en stadig kamp for retten til samarbejde. Problemet løstes jo så efterhånden ved at fællesforeningen efterhånden byggede fabrikker, og til dels derved at denne blev en magt, der kunne betale kontant. Dette kapital er jo overflødig, Det er jo kun kendsgerninger som ethvert barn i Danmark kender.

Den politiske bevægelse i Danmark

Nogle få træk, som jeg husker dem. Jeg er ikke i stand til at datere nogen af disse. Jeg husker ikke hvor eller hvornår, jeg blev politisk interesseret. Jeg hørte undertiden fader tale om politik eller rettere samtale med politisk interesserede og kritiserede bureaukratiet. Det var vel nærmest efter provisoriet med undtagelse af, hvad vi gjorde i skytteforeningen, med protester osv. Jeg organiserede Vælgerforeningen for Aalborg Amts 4. valgkreds, hvis formand jeg var, så vidt jeg husker indtil jeg rejste til Amerika i 1891. Jeg var ikke nogen fører i nogen henseende, men jeg var så vidt jeg selv kan bedømme det, en ivrig og trofast tjener for den sag, jeg havde tro til: Bondens og Arbejderens ligeret i landet og dets styrelse. Som formand for vælgerforeningen ordnede jeg møder i kredsen. Jeg havde en hektograf, hvorpå jeg kunne duplicere korte opråb og sende til en tillidsmand i hver by eller kreds. Således for eksempel da Berg sad i fængsel, appellerede jeg til alle tro Venstremænd om at rejse en flagstang ved hvert hjem og hejse flaget på Christian Bergs Fødselsdag. Ligeledes appellerede jeg til vælgerne om at yde et bidrag til en gave på Bergs fødselsdag, eller var det hans sølvbryllup, medens han sad i fængsel. Vi sendte godt og vel et tusind kroner fra 4. kreds. Efter at Berg var kommet på fri fod, blev der afholdt et stort møde i Kolding, hvortil vi lejede to bænkevogne fra Støvring.

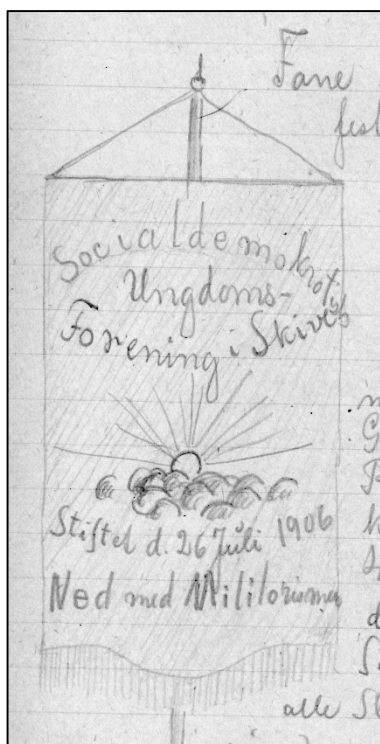
Når der var averteret møde for Højre i kredsen, sørgede jeg altid for at få fat på en god mand fra Venstre, enten Madsen Mygdal eller hvem anden, jeg kunne få fat på. Jeg husker Madsen Mygdal havde en lille notesbog i vestelommen. Når han tog den op, så kunne han fortælle kaptajn Jagd, eller hvem det nu var, hvor dit eller dat og hvor de havde modsagt sig selv. Jeg husker en gang Madsen Mygdal og Henning Jensen havde holdt møde i Støvring, og dagen efter skulle de til Bælum eller Sønderup. Jeg fulgte med, og der var fællesspisning efter mødet, hvor der blev holdt små taler. Blandt disse var der en mand der rejste sig og udbragte leve for den Bjørnbakke Ånd. Madsen Mygdal og jeg blev siddende. Den næste taler beklagede sig over, at den Bjørnbakke Ånd var i forfald. Han beklagede at Viggo Bjørnbak havde givet bidrag til Riffelforeningen. Jens Busk og Christian Berg kom også til Støvring og holdt møder under provisoriet.

Der var en landmandsforsamling i Aalborg under provisoriet. Vi var nogle stykker, deriblandt husker jeg Madsen Mygdal og Jørgen Bertelsen Larsen, Lundby. Vi blev enige om at følge

kongen rundt på den store eksercerplads, hvor forsamlingen holdtes og råbe ”Ned med Estrup”. Vi fulgte kongen på den måde, at når han var forbi hvor vi stod, så løb vi bagom rækken og hen foran, og dette gentog sig hele pladsen rundt. Jeg mindes et tilfælde, hvor der stod to mænd foran mig da jeg råbte ”Ned med Estrup”. Den forreste vendte sig pludselig om og stak den mand foran mig en knyttet næve i ansigtet. Den var sikkert tiltænkt mig, men jeg havde ikke tid at vente. Jeg skyndte mig hen foran kongen for at give ham en fornyet hilsen.

Anders Nielsen Fyrkilde var vor rigsdagsmand i mange år. Jeg husker vi blev enige om i vælgerforeningen at sende en delegation til Anders Nielsen og spørge, om han ikke tænkte på at trække sig tilbage. Vi var vistnok fem eller syv ældre mænd og så den grønne dreng Ludvig Mosbæk. Anders Nielsen mente, at han kunne klare det for en anden termin, og der var så ingen af os, der nænnede at fortælle ham, hvad ærinde vi kom i. Anders Nielsen havde været vor mand i umindelige tider, og det sagdes, at han kun havde holdt en tale i Tinget, og at denne var om snekastningslov. Men han var et højt skattet medlem af finansudvalget i mange år. Han var et levende leksikon. Han havde en god hukommelse og en trofast Venstremand.

Så endelig forud for næste valg sagde han stop, og vi kunne se os om efter en ny mand. Kort efter fik jeg en indbydelse fra Kaptain Bluhme om at spise til middag hos ham sammen med Lærer Madsen fra Års. Madsen mødte, jeg kom ikke. Kort efter kom Kaptain Bluhme kørende til Støvring og holdt for min dør. Jeg bød ham ind på et glas hjemmelavet vin. Straks vi kom indenfor sagde han: ”Hvorfor må jeg ikke blive rigsdagsmand i 4. kreds?”. Dertil svarede jeg, at det er ikke mig der bestemte dette. ”Jo, Gud gør du så”, sagde han. Det endte med, at vi valgte Jens Vestergård fra Gjøttrup. På valgdagen husker jeg, at der var en husmand, der inviterede mig til en kop kaffe. Under samtalen ved kaffen husker jeg, husmanden hævdede at husmænd og arbejdere ikke havde fælles interesser med gårdmændene. Dette ville jeg ikke indrømme. Men det viste sig alligevel at husmanden fik ret, så vidt jeg kunne bedømme udviklingen i dansk politik senere. Nemlig da Venstre kom til styret, glemte de arbejderne.



Socialistfane, tegnet af Th. Johansen 1911

Socialisterne

Mit første møde med socialisterne var vist nok før jeg havde fået interesse for politik. Jeg havde hørt, der skulle være Socialistmøde i Støvring. Jeg traf tilfældigt at være på stationen, da taleren fra København kom med toget. Det var en fin mand med høj hat og hvid krave og en stok i hånden, og udenfor stationen holdt der en enspænder fjælvogn med et agebræt, som kørte taleren til mødet. Dette vakte min nysgerrighed. Jeg ville have at høre, hvad budskab han havde at bringe jyske arbejdere. Alt, hvad jeg kunne få ud af hans tale, var at der var noget der kaldtes kapital, og den skældte han over. Jeg tænkte ved mig selv, at hvis han kunne få lommen fyldt med kapital, så var jeg sikker på, at han ikke ville smide pengene væk.

Først senere kom jeg til at forstå, hvad han havde talt om, og hvad meningen var med hans kritik af kapitalen. Jeg og mange flere havde sympati med arbejdernes kamp for bedre vilkår. Jeg husker således, at der under en strejke eller lock-out i København, det var vist nok maskinarbejderne, at vi samlede penge til dem i 4. valgkreds. Så vidt jeg husker, sendte vi 200 kroner.

Senere læste jeg om Frihed, Lighed og Broderskab, og jeg og følte mig i slægt med socialismen og dens krav. Så var blev det jo dog det Demokratiske Venstre, der holdt min kærlighed. Der var noget københavnsk over Socialisternes færd og måde, der ikke tiltalte mig, den fødte Jyde.

Rejsen til Amerika

Da jeg begyndte at tænke på at udvandre til Amerika, skrev jeg til forskellige. Jeg var og havde været medlem i flere år af en forening "Dansk Folkesamfund i Amerika". Denne forening havde kredse her og der, og i et lille medlemsblad havde jeg adresserne på disse kredse. Jeg skrev altså til disse forskellige, fortalte dem hvordan jeg var stillet, og bad om oplysning om forholdene og mulighederne for en mand i min stilling. Jeg fik svar fra mange, måske fra dem alle. Det som tiltalte mig mest var fra Jens Thomsen i Chicago, en svoger til Kristian Østergård i Støvring Højskole. Jeg tænkte som så: Chicago er en stor by, der går noget for sig af al slags arbejde. Der er der måske større muligheder for en fremtid end noget andet sted i Amerika.

Jeg købte så en billet med en Hamborg Linie lige til Chicago. Jeg kom til New York den 5. juni 1891, og et par dage eller tre senere til Chicago. Jeg havde følgeskab med bager Niels Jensen fra Støvring. Før vi gik ombord i skibet i Hamborg, måtte vi købe, hvad vi ville bruge til måltiderne ombord, såsom tintallerken, ske osv. Ved måltiderne mødte vi så med vor skål og fik udleveret vor portion af suppe, eller hvad der forfaldt. Og det var ikke altid så appetitligt, men vi var ikke kræsne og fandt os snart til rette. Vi sov på hylder i store lokaler om ved halvtreds i hver, og de søsyge overøste gulvet og alt andet med deres overflødige bagage eller indhold. Vi opdagede, at ved at stikke en 25 pfennig ind ad vinduet til køkkenet, kunne vi få en portion rigtig god mad, og der gik adskillige 25 pfennig, af hvilke vi ikke havde nogen overflod.

Jeg glemte at fortælle, at da jeg havde bestemt at rejse til Amerika, tænkte jeg som så: "Det er nu alligevel bedst, at du ser dig for, før du tager familien derover". Vi havde dengang seks børn. Jeg lod derfor kone og børn blive i Støvring foreløbig.

Ankomsten til Chicago fandt vi et dansk hotel, og næste morgen skulle jeg så prøve at finde mig til rette. Jeg havde fået adressen til præsten Kirkeberg i Chicago. Han boede på Dearborn Street. Jeg skulle bare tage sporvogn på State Street. Jeg gik så på opdagelse, rejse fra hotellet, og jeg kom til State Street, og der gik sporvogn, så jeg tænkte: "Nu må du hellere tage en køretur. Da jeg kom ind i sporvognen og havde betalt, viste jeg konduktøren brevet med adressen til Kirkeberg. Han nikkede og anviste mig sæde og omsider vinkede han ad mig at jeg skulle stå af, hvilket jeg gjorde og gik vest til det nærmeste gadehjørne. Der stod et par mænd og jeg viste dem Kirkebergs adresse. De lo ad mig og pegede på et hus tæt ved. Jeg forstod jo ikke, hvad de sagde. Jeg kom så til Kirkeberg og var velkommen, og han fulgte mig til Jens Thomsens hjem. Jens Thomsen havde allerede fået arbejde for mig hos en gartner Karl Jørgensen, broder til Severin Jørgensen, Nebel. Jeg mødte næste morgen efter aftale for en løn af \$ 20,00 månedlig, samt kost og bolig.

Hen på efteråret sendte jeg billet til kone og seks børn. Den kostede 56 dollars fra Aalborg til Chicago. Jeg har kvitteringen liggende foran mig nu jeg skriver dette, underskrevet af A. Mortensen & Co., Agent for Thingvalla Steamship Co. Chicago.

Ludvig Mosbæks erindringer om tiden i USA kan læses på "Lokalhistorisk Arkiv for den tidligere Støvring Kommune" i Øster Hornum. Disse erindringer vil blive offentliggjort ved en senere lejlighed.